

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו זינצרויב זצוק"ל
גליון 13 ראש השנה תשע"ה

העלון יוצא ללא מטרת רווח ומתנת רשות
לצלמו למטרת זכויה הרבים בלבד.
לתרומות והנצחות, חוספת מעוים, הצעות
והערות
יש לפנות בטל: 02-9921392
או בדוא"ל SHNEIDERAV1@GMAIL.COM

דבר המערכת

כאמור בגליון הקודם דרכו של רבינו היתה להעמיד יסודות איתנים המיוסדים על עומק דברי הגר"א וחכמת הנסתר. לא רעיונות ו"זורטים" שובי לב. וכל שנה היה ממשמש ביסודות העבודה מכל מיני צדדים ובכל מאמר התחדשה הארה חדשה. והיה מתאים את הדברים ליכולת הקליטה של השומעים. מי שקרא את המאמרים האחרונים יגלה במאמר הנוכחי רובד נוסף באותם דברים עצמם. וכיצד חובקים את רוב עניני ראש השנה. והם הם תורף עבודת היום. נקוה שתצמח תועלת מעשית מהדברים לזכות להחתם לאלתר בספרן של צדיקים.

המאמר של השבוע דורש יותר התבוננות ואף שהשתדלנו לנסח הדברים בצורה קלה יותר מ"מ עדיין נדרשת העמקה בעדינות הדברים. ומרגליה בפומיה דרבינו זצ"ל שכאשר אדם מתרגל לד"ת עדינים מתעדנת מחשבתו והשגתו הרוחנית. זו דוגמא ליכולתו המופלאה לדבר בכל ציבור בסגנון אחר את אותם דברים ממש. הרוצה לעמוד על שורש דברי רבינו במאמר בענין השופר יעיין בזה"ק אמרו צ"ט ע"ב על דא קעי לכוונא לפא וקעותא פהני קלי וכיצד רבינו ביארם באופן פשוט ומעשי כל כך.

אנו מודים לבורא עולם על שזיכנו להגיע לגליון ה-13 וברוך ה' לראות עד כמה דברי רבינו זצ"ל נחוצים ומבוקשים בקרב ציבור עובדי ה' בכל אתר ואתר. מדי שבוע נוספים מנויים חדשים אודות לציבור הקוראים המסור שמעביר את הדברים הלאה. אחרי ההודאה על העבר נבקש על העתיד להמשיך להעביר את דברי תורתו של רבינו זצ"ל בצורה מדויקת ובכך להרבות דעת בקרב מבקשי ה'. נאחל לכל ציבור הקוראים שנה טובה ומבורכת, שנת עליה וצמיחה רוחנית, שנת גאולה וישועה לכלל ישראל.

המערכת

באור פניך יהלכון – מצוות הבחירה

מצוות הבחירה – כיוון הרצון

בסוף פ' ניצבים נמצאים הפסוקים העוסקים במצוות הבחירה ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע: אשר אנכי מצוך היום לאהבה את ה' אלהיך ללכת בדרכיו ולשמור מצותיו וחקתיו ומשפטיו וחיית וברכך ה' אלהיך בארץ אשר אתה בא שמה לרשתה: ואם יפנה לבבך ולא תשמע ונדחת והשתחית לאלהים אחרים ועבדתם: הגדתי לכם היום כי אבד תאבדון לא תאריכון ימים על הארץ אשר אשר אתה עבר את הירדן לבא שמה לרשתה: ועיי"ש ברש"י שבי' הדרכים "טוב ורע", לא הוגדרו כעשית מצוות או להיפך אלא הוגדרו "לאהבה" מצד א' ומצד שני "ואם יפנה לבבך ולא תשמע", ומבחירה זאת נובעת עשיית המצוות היינו ללכת בדרכיו כו' ופרי דרך זו "חיים וברכה וכל טוב". ובהיפך אם יבחר בדרך של "אם יפנה לבבך ולא תשמע" התוצאה ונדחת כו', ופריו כי אבד תאבדון כו'. ויש להבין מדוע הגדרת מצות הבחירה היא בחלק עבודת הלבבות "לאהבה" או "אם יפנה לבבכם". ולא בעצם קיום המצוות או עבירות.

רצונינו לעשות רצונך

אמרו ז"ל (ברכות יז) רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות. היינו שגם אם נכשלים אין זו ראייה שבוחרים בדרך אחרת, אלא שהיה מכשול הנובע מחמת המעכבים. יוצא שהאדם והחטא הם ב' דברים נפרדים. וע"ז אמר הנביא "שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעוניך", היינו שהחטא הוא רק מכשול ואינו נפילה בעצם. ונדייק שחז"ל נקטו הלשון "רצונינו" כי הרצון הוא הכח היותר עמוק וקרוב לעצמיות האדם [רמז לדבר אם יש את נפשכם ובתרגום רצונכם]. ביאורו כי באמת שאיפת האדם היא לעשות רצונו ש"מ, אלא שאין אדם צדיק כו'. לכן רואים את האדם והחטא כדברים נפרדים, וכבר יכול להפרד לגמרי מן החטא, וכלשון המקראות "כבסי מרעה לבך" וכד', "יכפר עליכם לטהר אתכם", וכן כיפור הוא לשון נקיון, כי נקיון הוא רק כשהחתם הוא על הבגד, ולא שהוא חלק מעצם הבגד. אבל אם עצם השאיפה של האדם היא לחטוא ח"ו או א"א להפריד החטא ממנו ולנקותו, עד שיעמיק וימצא בעצמו נקודה עמוקה שבה מסתתר רצונו לעשות רצונו של מקום.

אחר כל זאת נבין מדוע בפרשת הבחירה המדידה היא "לאהבה" או "אם יפנה לבבך", ואף שלא עשה עדיין שום מצוה ולא עבר עדיין עבירה ח"ו, כי אכן מבחן האדם הוא לברר היכן נמצא ה"רצוננו", מה שאיפתו, האם לדרך טוב או להיפך ח"ו. "אהבה" היא ההגדרה של שאיפת הטוב, כי דבר שאוהבים שואפים להשיג, ויפנה לבבך זו שאיפה לרע. זוהי סוגיית הבחירה בין הטוב לרע בעצם.

האדם אחר החטא

שלמה המלך בקהלת הגדיר את מהות אדה"ר לפני החטא, אשר עשה האלקים את האדם ישר, וכמ"ש הרמב"ן נצבים שלא היתה בו נטיה לרע כלל. אבל אחרי החטא נהיה "יודע טו"ר" והרגיש הכשלון ונחבא תוך עץ הגן. אמר לו הקב"ה איפה ופירש"י לפתוח עמו בדברים, אבל חז"ל הוסיפו בזה ששאלו הקב"ה היכן אתה אתמול היית לדעתנו היום לדעתנו של נחש, המן העץ אשר צויתך כו'. והשיב אדה"ר אכלתי, פשוטו של דבר שהודה על חטאו, אבל גם כאן הוסיפו חז"ל מילה, שאמר "אכלתי ואוכל עוד", ופי' המפרשים שהיה זה וידוי, שמעתה ירדתי למצב של הרע וממילא אוכל עוד, כיון שירד לדעתנו של נחש ויש לו מעתה סוג אחר של חיים, שיש בו גם שאיפה לרע אף אם לא יעשה הרע בפועל, וזה נקרא בלשון המקרא "יודע טוב ורע", ולכן נקרא "ואוכל עוד" שברך כלל אדם עושה מה שבדעתו, ומעתה הרע נמצא בדעתו.

האפשרות אחרי חטא אדה"ר לשוב לישרותו

והנה אנו עומדים בר"ה אחר החטא ההוא, ובתוספת כל הכשלונות שהתווספו במשך הדורות, א"כ איך אנו אומרים זה היום תחלת מעשיך זכרון כו' שהוא זכרון לאדה"ר לפני החטא, מעשי ידיו של הבורא, אתמהה. התשובה שלכן באה אמירת המלכויות בר"ה. במלכויות האדם המקבל מרות שהרי הוא מתכוון לקיים כל מה שיצטווה, ואם יאמר העבד כל מה שתצוני אקיים מלבד דבר אחד, כבר כתב רבינו יונה שאין זה קבלת עול כלל, וכבר פרק עול אדוניו מעליו, וכל מה שיקיים מעתה הוא בלי עול, ובלוי עול אי"ו קבלת מלכות. כפי שיעור קבלת העול מלכות כך עומד במצב של "לעשות רצונך אלקי חפצתי", ואז מסתכלים אחרת על כל עונותיו כי נתגלה ה"רצוננו לעשות רצונך" והעוונות נגרמו רק מן השאור שבעיסה, והם רק בבחינת כתם, וכתם אפשר לכבסו.

בקבלת עול - מתיצב על דרך טוב

קבלת מלכות שמים היא להעמיד את האדם במצב של בוחר בטוב, כי המקבל על עצמו מלכויות שואף לעשות רצונו ית', וזו האפשרות שלנו גם אחרי החטא לשוב למצב הדומה מעט למצבו של אדה"ר לפני החטא, אלא שאז לא היה בו כלל חפץ לחטא כמ"ש הרמב"ן, וכהיום אחר החטא כבר יש בו החפץ לחטא. אך מ"מ עדיין נשאר כאן הרצון שקודם לחטא והוא לעשות רצונו ית' וזוכים לרצון זה בקבלת עומ"ש, כיון שנהיה כמוכרח למלכות שמים ולא לחטא. זו עיקר עבודת הקבלת מלכות שמים, לבנות את ההפרדה בין האדם לה'דעתו של נחש' המעורב בו. אפשרות זו נמסרת לכלל ישראל כל ר"ה [א.ה בדברי רבינו זצ"ל מבואר היטב שלא שייך לבטל לגמרי את הנטייה לרע שהרי אנו כבר אחרי חטא אדה"ר והרע מעורב באדם. והוא אור גדול לאלו שרפו ידיהם מחמת שאלה זו בגישתם לעבודת התשובה]. וזו עצם סוגיית הבחירה שניתן לאדם כנ"ל, להעמיד עצמו על דרך טוב, ע"י ההפרדה מה'דעתו של נחש'.

זהו גם ענין ספרי חיים והיפוכן שנפתחים בכל ר"ה, שהוא יום ברוא אדם שהיה הנברא הראשון שניתנה לו הבחירה, וצריך הוא. להעמיד עצמו על בחירה בחיים, ועל זה הוא הדיון של ר"ה, האם עומד על דרך טוב או להיפך, ומה היא שאיפתו הפנימית חוץ מן העיכובים המעכבים בעדו [א.ה במק"א הביא רבינו זה בשם המאירי בחיבור התשובה], וקבלת מלכותו ית' היא העמדת הבחירה בטוב ביום הבראו. ובוזה יובן גם מה שנתבאר במקום אחר שיוה"כ הוא המשך הר"ה, שבו נטהרים לגמרי מן החטא, שנאמר בו "לטהר אתכם". כי מדת הרחמים שופעת ועולה מר"ה עד יוה"כ, כיון שהחטא נפרד מן האדם מתחיל להתנקות ממנו וביוה"כ הוא גמר הנקיין וטהרה גמורה, ובמשך ימי התשובה בונה האדם התנגדות לכל העיכובים המעכבים את האדם מה'רצונו לעשות רצון קונו, ועד כמה שמבין שכל המניעות הם רק עיכובים חיצוניים, כך יכול לעמוד יותר בתוקף להתנגד להם, וזהו "שב בינתיים" בימים שבין כסא לעשור. וזהו כל ענין החרטה שהיא ההתנגדות לעבירה, ולפי עומק החרטה כן הוא עומק התנגדותו למעשה שעשה, וסוף הענין שיעזרו משמים ויטהרוהו ביוה"כ, כי יעזור ה' לשבים אשר אין יד טבעם משגת (לשון רבינו יונה).

על הפסוק [תהלים פ"ט ט"ז] אֲשֶׁר־יִהְיֶה הָעַם יוֹדְעֵי תְרוּעָה ה' בְּאוֹר־פְּנֵיךָ יְהִלְכֵן כתב רש"י יודעי תרועה - שיודעין לרצות את בוראם בראש השנה בתרועה שמסדרים עליה מלכויות זכרונות ושופרות: כוונת רש"י שזהו הציור של "יודעי תרועה", שהרי באדה"ר נכנס הרע בדעתו ובר"ה אנו בונים אדם ישר כפי שהיה לפני שנכנס בו הרע, זה נקרא "יודעי תרועה", כי ע"י השופר היא ההמלכה. וכמה שמכניסים ידיעה - שזה המיוחד באדם - בתרועה כל אחד לפי ערכו, כך הוא יונק מהסוגיא הכללית שכל כלל ישראל עוסק בר"ה שהיא בנין קומת אדם חזקה להנהגת י"ג מדה"ר כנ"ל, וכלליות ישראל בכל שנה זוכים להנהגה זו. כ ע"י תקיעת השופר נפתח באדם עומק "רצונו" לדעתו של מקום, ואף שיש בו אפשרות לרע כיון שהרע עדיין מעורב בו, מ"מ חפצו ורצונו לעשות רצון קונו. ואז באור פניך יהלכון, דאדם ישר דינו ג"כ בישרות. וזהו הלמעשה שלנו בעבודת ר"ה.

סוד השופר [עיני ישראל ח"א]

בהשקפה פשוטה נראה שאין עוסקים בתשובה בימי ר"ה, כי עיקר ריכוז העבודה הוא במלכויות, ונחסרו ב' ימים של עשרת ימי תשובה מעבודת התשובה. אבל פשוט שזו טעות גמורה, כי הנה עיקר מהות התשובה אינו רק איזה שינוי בפעולה זו או אחרת, אלא עיקרה היא עזיבת הדרך הקודמת כמש"כ בשע"ת ש"א בדרכי העבודה של המתייצב על דרך לא טובה תמיד, שראשית דרכו היא עזיבת החטא, וסלילת דרך חדשה, וב"יסוד התשובה" כתב "שיעשה עצמו כאילו היום נולד", ויתחיל חיים חדשים בדרך טובה, וזו עיקר עבודת המלכויות, שמבטל את מציאותו אל מלכו של עולם בבחינת מה שקנה עבד קנה רבו [א.ה וכפי שהביא שיטת הרמב"ן גבי מלאכת בהמתו בשבת], וכל תנועה מחושבת רק עפ"י רצון המלך. זו גם סגולת השופר להפיח חיים חדשים בהכרת השכל שהוא מלכינו ואנו עבדיו, וזהו כל יסוד עבודת התשובה.

הגר"א הביא מקור לדברי הרמ"א [או"ח תקפ"ו ס"ז] "יש אומרים שאין לתקוע בשופר נקוב" מפסיקתא, וז"ל ילמדנו רבינו שופר שניקב וסתמו מהו, כך שנו רבותינו אם מעכב התקיעה פסול, ואם לא כשר, מ"ט דכתיב (זכריה ט' י"ד) וה' אלקים בשופר יתקע, מה שופרו של הקב"ה הוא שלם, אף שופר של ראש השנה יהא שלם. רוקח. עכ"ל. והנה "השופר של הקב"ה", הוא השופר שיהא לעת"ל בתחית המתים. מן ההשוואה של הפסיקתא בין שופר של ר"ה לשופרו של הקב"ה, אנו למדים שיש בשופר של ר"ה ג"כ סגולת תחית המתים בשיעור מסוים וכפי שיתבאר.

הר"ן (ר"ה ט"ז) מביא בשם הפסיקתא שיום ר"ה הוא יום בריאת האדם, ביום זה נפח הקב"ה באפיו נשמת חיים, וידועים דברי ספר הפליאה "מאן דנפח מדיליה נפח", כי החיים של האדם בעוה"ז הם השתלשלות מעצם מציאות החיים למעלה, וכמו שכתב הרמב"ן (בראשית ב' ז') וז"ל ואמר כי הוא נפח באפו נשמת חיים, להודיע כי לא באה מן היסודות וכו', אבל היא רוח השם הגדול, מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפו אחר מנשמתו יתן בו וכו' עכ"ל. על נשמת חיים זו בא לבוש של חכמת השכל כמש"כ בשע"ת ש"א (בעיקר החרטה) והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וכו' עכ"ל, מבואר שעצם ה"נשמת חיים" היא מציאות רוחנית המשתלשלת מן החיים של מעלה, ורק באה ב"לבוש" של שכל, בכדי שיכיר האדם את בוראו, וימשול בגוף וכל תולדותיו לשיעבדם לעבודת ה'.

סגולת הזמן של ר"ה שבו נופחה הנשמת חיים לאדה"ר, להפיח חיים חדשים באדם, שאפילו אם חטא ופשע, ונכרתה נפשו ממקור החיים ית', ונסתלקה נשמת החיים הרוחנית ממנו, [ונשארה לו רק נפש התנועה הבהמית], ונקרא "מת" בחייו, יכול לקבל חיים חדשים ממש, כאילו נולד היום, וכמש"כ הר"י ז"ל ב"יסוד התשובה" "אדם אשר פשע וחטא, ובא לחסות תחת כנפי השכינה ולהכנס בדרכי התשובה וכו', ביום ההוא ישליך כל פשעיו אשר עשה, ויעשה עצמו כאילו בו ביום נולד, ואין בידו לא זכות ולא חובה, וזה היום תחילת מעשיו וכו' עכ"ל, וראש השנה הוא יום מסוגל לכך בעצם, דהוא ראש לעשרת הימים שהתשובה מקובלת בו ברצון.

ענין זה נעשה בעיקר ע"י השופר, כי השופר בר"ה הוא מעין השופר של הקב"ה לעת"ל שיחיו המתים, כך סגולתו של השופר להפיח רוח חיים בעצמות היבשות, ולהכניס "נשמת חיים" חדשה באדם, שכך טבע הקב"ה במעשה מצוה זו, שיהא בכחה להפיח רוח חיים חדשה, והנשמה החדשה היא בהכרח עם לבוש חדש של "חכמת לב וטובת שכל להכירו". ומפני כך תקנו ראשי הישיבות בליטא "סדר מוסר" לפני התקיעות, שאין זה רק "חיזוק" בזמן נשגב זה, אלא העיקר היה מפני שבזמן תקיעת השופר מקבלים שכל מחודש, וצריך להתאים עצמו לאחוז בהשגה זו.